

جنبش‌های علمی در اسلام

از کجا شروع شد ؟

✽ آکادمی بغداد

✽ کنگره علمی حوزه‌های اسلامی

✽ مجیزه مسلمانان

در مقاله پیش گفته‌شد، مسلمانان بهر شهری وارد میشدند سرلوحه برنامه‌های آنان ساختن مسجد و مدرسه بود بنابراین در تمام شهرهای اسلامی مدرسه بوجود آمد. ولی در تاریخ اسلام چند مدرسه را با اهمیت زیاد نام میبرند که مرکز تحقیقات علمی دانشمندان در رشته‌های مختلف بوده‌است اولین و مهم‌ترین این مدارس ! آکادمی بغداد (۱) « یائیت الحکمة » است.

این مرکز علمی نخست با هر هرون الرشید خلیفه عباسی تشکیل شد و مأمون تکمیل آن پرداخت و بجمع آوری کتاب‌ها و جلب مترجمین و دانشمندان از هر جمعیتی همت گماشت و هم آهنگی و ائتلاف افکار علوم دانشمندان آنروز در این حوزه بزرگ جلوه کرد.

(۱) اسم آکادمی Academy یا انجمن علمی برای اولین بار در مدرسه افلاطون در آنن گفته‌شد و شاگردان افلاطون و این مدرسه با کادوسین معروف شدند ولی بعد، این اسم تعمیم یافت و بهر انجمن که بمنظور پیشرفت علوم و صنایع تشکیل میگردد و اهمیتی داشت اطلاق میشد و در بیشتر ممالک متدنه اروپائی و مخصوصاً ایتالیا این مراکز منعقد و بهین نام خوانده شده است

مأمون در توسعه و ترقی بیت‌الحکمة کوشش زیاد نمود و برای ترجمه کتاب‌های یونانی « سیصد هزار دينار » طلا صرف کرد و یکی از مواد پیمان صلح که بین مأمون و امپراطور روم (میشلسوم) منعقد گردید این بود که بعضی از کتابخانه‌های «نسططنیه» را بامون واگذار کند .

کتاب « ایتلمیوس » که در علم نجوم نوشته شده است در بین کتاب‌های این کتابخانه بود و مأمون دستور داد آن را ترجمه کنند که همان «المجسطی» معروف میباشد . مترجمین « بیت‌الحکمة » گروهی از دانشمندان عراق و شام و ایران و هندوستان و بیشتر آنان سربانی‌های نسطوری بودند که در زبان و علم و فلسفه یونان آگاهی کاملی داشته‌اند و مشهورترین آنها خاندان « بختیشوع » نواده‌های « جرجیس بن بختیشوع » سربانی نسطوری طبیب منصور و ناندان « حنین بن اسحق » و خاندان « کرخی » و خاندان « ثابت حرانی صابی » و نامی‌ترین مترجمین زبان فارسی و هندی « ابن المقفع » و خاندان « نوبخت » منجم و « علی بن زیاد نسیمی » مترجم کتاب « زیچ‌الشهریار » و « حسن بن سهل » و بلاذری « احمد بن یحیی » رئیس بیمارستان برامکه بوده‌اند . در نقاط دیگر کشورهای اسلامی نیز مراکز علمی نظیر بیت‌الحکمة بوجود آمد و مخصوصاً پس از آنکه قدرت خلافت در هم شکست و کشورهای مستقل کوچک و بزرگ تشکیل شد این تجربه سیاسی سبب پیدایش رقابت‌های گوناگون علمی و غیر علمی بین دربارهای مختلف این کشورها شد و هر کدام را بنامی کانونی علمی نظیر بغداد و اداری نمود و در نتیجه ؛ طولی نکشید که بجای یک یادکانون علم و ادب مانند بغداد و « قرطبه » مراکز متعددی مانند غزنه ، سمرقند ، مرو ، هرات ، طوس ، نیشابور ، ری ، اصفهان ، شیراز ؛ موصل ، دمشق ، بیت المقدس ، قاهره ، قیروان ، فاس ، اشبیلیه ؛ غرناطه ؛ و امثال آنها پدید آمدند .

حجج یا کنگره علمی حوزه‌های اسلامی

فریضه دینی حج وسیله ای بود که دانشمندان بزرگ مسلمان از حوزه‌های مختلف جهان اسلام که بسکه روی می‌آوردند باید یکدیگر آشنا شوند و در اثر این تماس ؛ میل شدیدی پیدا میکردند که حوزه‌های یکدیگر را دیده از نظریات و ابتکارات یکدیگر باخبر شوند و بسیار اتفاق می‌افتاد که بس از زیارت خانه خدا در شهرهای سردام خود یکی در اندلس

دیگری در مغرب (۱) سومی در مصر مدتی رحل اقامت می‌افکنند و بیعت با همسکاران و یاری نوشت برداشتن از نسخه های خطی و یا تدوین کتاب های خود میبرداختند و بدینوسیله و از برکت وحدت « زبان علمی » دانش سرعت عجیبی در سراسر جهان اسلام منتشر میشد و چون بین حوزه‌های مختلف ارتباط وجود داشت و از نظریات تازه هر حوزه آگاه بودند لذا موفق شده با کمک هم بصمت آینده در خشان و تابناک تمدن پیش روی کنند .

معجزه مسلمانان !

نتیجه این حوزه‌ها و روابط فرهنگی میان آنها آفریدن يك تمدن جدید علمی جهانگیری بود که در مدتی کمتر از دو قرن پدید آمد و گسترش یافت ، دانشمندان و محققین تاریخ علم با نظری تعجب‌آمیز بآن مینگرند و از آن به « معجزه مسلمانان » تعبیر میکنند و اعتراف مینمایند که قدرت خلافت این نهضت از تمام جنبشهای دیگر تا قرن نهم میلادی بیشتر بوده است .

در همین مدت کوتاه موقبت‌های شگفت‌انگیزی در رشته‌های مختلف بدست آوردند که در اینجا بطور خلاصه بآنها اشاره میشود و در آینده بتفصیل آنها میبردازیم دانشمندان اسلامی در علم « جبر و مثلثات » بر روی پایه‌هایی که هندیان و یونانیان گذاشته بودند کار کردند هتدمه یونانی را تجدید نوده توسعه دادند ، در نجوم مطالعاتی کردند . از هبیت ایتلمیوس انتقاداتی نمودند که زمینه‌ها برای نهضت علمی قرن شانزده آماده شد ؛ به تجربیات علمی افزودند ؛ شیمی جدید را پی‌ریزی کردند ، در فیزیک قسمت نور و معرفت آن را جوی و اندازه گیری وزنه‌های مخصوص را ترقی دادند ، تحقیقات و تنبغات جغرافیایی آنان شامل سراسر جهان آن زمان بود ، کتب و رسالات بسیار سودمند و جالب درباره تمام کشورهای متعین آروز منتشر نمودند ، و همچنین روش نویسی در « فلسفه تاریخ » ابداع کردند . تفصیل این قسمت‌ها در مقاله‌های آینده ملاحظه خواهید نمود .

(۱) مراکش ؛ الجزائر و تونس .